

BVD / SBP

**- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid**

Nr. A84/065

19 november 1984

DE AFFAIRE : II

Deze FOCUS is gewijd aan de betrokkenheid van de Poolse veiligheidsdienst in de affaire- . De afgelopen weken wordt in toenemende mate in de Westerse pers ook gespeculeerd over de rol die het KGB gespeeld zou hebben bij de moord op deze priester. Aangezien het hierbij gaat om niet-verifieerbare berichten, die veelal op geruchten zijn gebaseerd wordt in deze FOCUS niet ingegaan op een eventueel KGB-aandeel in deze zaak. Dit sluit uiteraard niet uit, dat het KGB direkt of indirekt bij de ontvoering en dood van betrokken is geweest.

DE AFFAIRE : II *)

De betrokkenheid van de Poolse veiligheidsdienst

De moord op de militante priester en Solidariteit-sympathisant
, die de afgelopen weken in Polen grote op-
schudding veroorzaakte, is niet de eerste ontvoeringszaak met
dodelijke afloop, waarbij het Poolse veiligheidsapparaat betrokken
was. In tegenstelling tot voorgaande gevallen werd echter door de auto-
riteiten een grootscheeps onderzoek ingesteld, dat reeds in een vroeg-
tijdig stadium leidde tot de arrestatie van drie officieren van de
Poolse veiligheidsdienst, ressorterend onder het ministerie van
Binnenlandse Zaken (MSW/Ministerstwo Spraw Wewnętrznych) : de 33-jarige
kapitein , negen jaar in dienst van het MSW, en
zijn direkte ondergeschikten, de luitenanten
(29) en (32), beiden zeven jaar werkzaam voor het MSW.

De drie arrestanten behoorden tot het MSW/Departement IV, een onder-
deel van het repressieapparaat dat zich bezighoudt met de R.K.-Kerk en
de nationale minderheden in Polen. Samen met de Departementen III (contr-
subversie) en II (contra-spionage) van het MSW zou Departement IV be-
schouwd kunnen worden als de Poolse civiele veiligheidsdienst. Naast de
Departementen II, III en IV, die vooral in Polen zelf actief zijn,
staat het MSW/Departement I, dat belast is met een offensieve inlich-
tingentaak in het buitenland. Zowel Departement I als de drie veilig-
heidsdepartementen van het MSW worden in het Westen veelal aangeduid als
de SB (Sluzba Bezpieczeństwa=Veiligheidsdienst) of het UB **) (Urząd
Bezpieczeństwa=Bureau Veiligheid). In officiële Poolse kringen wordt
de afkorting UB niet meer gebruikt, terwijl met de letters SB alleen
MSW/Departement III wordt bedoeld.

Afgezien van de vier operationele departementen behoren tot het MSW
enige min of meer op militaire leest geschoeide organen, die bij de
handhaving van de openbare orde en de veiligheid betrokken zijn.
Behalve de burgermilitie (MO) en haar vrijwillige reserve (ORMO),

*) Deze FOCUS is een vervolg op FOCUS nr. A84/063 o.d.t.
DE AFFAIRE : I, d.d. 12 november 1984.

**) Het UB werd in 1944 naar Sovjet-model opgericht, maar één
jaar later weer formeel opgeheven bij de vorming van het
ministerie voor Openbare Veiligheid (MBP), dat in 1956
werd vervangen door het MSW.

moeten daartoe de para-militaire oproerpolitie (ZOMO), de grenstroepen (WOP) en de in Warschau en Katowice gelegerde speciale brigade "Nadwislanska" *) worden gerekend. Samen met deze organen en een aantal ondersteunende onderdelen van het MSW, vormen de vier departementen een gigantisch inlichtingen- en veiligheidsapparaat, waarvoor direkt of indirekt ongeveer 500.000 mensen werkzaam zijn . Sinds juli 1981 ressorteert het civiele inlichtingen- en veiligheids- werk onder minister van Binnenlandse Zaken . Deze generaal is afkomstig uit de gelederen van de militaire geheime diensten, die vallen onder het ministerie van Defensie. Als minister van Binnenlandse Zaken en politiek geestverwant van premier en partijleider , heeft zich de afgelopen jaren voornamelijk beziggehouden met de omvorming van het inlichtingen- en veiligheids- apparaat van een autonome machtsfactor in de Poolse politiek tot een betrouwbaar en effectief instrument in handen van het regiem ter bestrijding van de binnenlandse oppositie, waaronder in dit verband in de eerste plaats de onafhankelijke vakbond Solidariteit en zijn aanhang moet worden verstaan. Analoog aan de ontwikkelingen elders in het staatsapparaat, ging de reorganisatie van het ministerie van Binnenlandse Zaken gepaard met een sterke vergroting van de invloed van de militairen. Drie van de zes plaatsvervangend ministers en de helft van de twintig hoofdafdelings- leider binnen het MSW werden vervangen door functionarissen uit de militaire contra-spionage en veiligheidsdienst (WSW). Daarnaast werden bijna 2500 ambtenaren van het ministerie vervangen wegens incompetentie, "gebrek aan discipline" of "illegale activiteiten". De zuivering van het MSW van "ongewenste elementen" is echter niet zonder weerstand verlopen. Tegenover de nieuwkomelingen, onlangs in het West-duitse weekblad 'Der Spiegel' aangeduid als de "militaire factie", vormde zich binnen het MSW een groepering 'hardliners' , merendeels behorend tot de reactionaire vleugel van de Poolse communistische partij (PVAP). Deze zogenaamde "politie-factie" ***) genoot de steun van generaal

*) De brigade "Nadwislanska" is belast met de bewaking van regeringsgebouwen, beveiliging van hoge functionarissen en met representatieve taken.

***) Term eveneens ontleend aan 'Der Spiegel' jaargang 38, aflevering 45 d.d. 5 november 1984.

, die afkomstig is uit het civiele inlichtingen- en veiligheidsapparaat en na zijn aflossing als minister van Binnenlandse Zaken door [] werd benoemd tot Politburolid, CC-secretaris voor veiligheidsaangelegenheden en hoofd van de CC-afdeling voor Openbare Orde en Staatsveiligheid *). In de beide laatstgenoemde functies oefende

[] o.a. toezicht uit op de activiteiten van de partijgroepen in het MSW, die evenals binnen andere staatsorganen in communistische landen naast de formele structuur een eigen partij-hiërarchie vormen. Volgens berichten in de Westerse pers voerde [] tevens het bevel over een groep voor bijzondere operaties tegen dissidenten, mogelijk functionerend als een zelfstandige eenheid binnen MSW/Departement III. Op dit moment is nog niet duidelijk of deze groep voor speciale acties uit partij-activisten is gerecruteerd. Ook is niet zeker of daarin werd geparticipeerd door de drie eerder genoemde inmiddels gearresteerde officieren van Departement IV, dat immers nauw samenwerkt met Departement III. Het drietal schijnt wel gerekend te moeten worden tot de 'hardliners' in het MSW, die zich tegen de groeiende invloed van de militairen binnen het veiligheidsapparaat hebben verzet.

Volgens waarnemers leidde de gearresteerde kapitein [] binnen Departement IV een afdeling voor de evaluatie van operationeel verkregen gegevens, waarvan ook de luitenanten [] en [] deel uitmaakte. Beide laatstgenoemden verklaarden tijdens hun verhoor "slechts" de bevelen van hun superieur te hebben uitgevoerd. [] heeft op zijn beurt tijdens het onderzoek gezegd dat tot de ontvoering van [] was besloten toen hij "zijn geduld had verloren" na de mislukte pogingen om de priester met politieverhoren, arrestatiebevelen en intimidatie tot zwijgen te brengen.

Op 30 oktober, kort voor de vondst van het stoffelijk overschot van [], verklaarde 'minister van informatie' [] tijdens zijn wekelijkse persconferentie, dat de ontvoering van de priester lang van tevoren was beraamd en dat de arrestanten een geschikt moment hadden afgewacht om het complot ten uitvoer te brengen. Deze officiële regeringswoordvoerder vertelde tevens ervan overtuigd te zijn dat de ontvoering "een onderdeel vormt van een grotere samenzwering. Omdat de dader schijnen te rekenen op hulp noemen zij geen bijzonderheden over de misdaad

*) Deze afdeling van het Centraal Comité is verantwoordelijk voor de voorbereiding en de contrôle op de uitvoering van de partijbesluiten met betrekking tot het Poolse repressie-apparaat.

Zij vervalsten diverse documenten en zorgden voor alibi's door verscheidene mensen". Volgens had minister van Binnenlandse Zaken een theorie, "dat er iemand achter de daders staat". Het onderzoek zou zich gaan richten op de betrokken persoon of groepering achter de schermen.

Reeds op 2 november, één dag vóór de begrafenis van , maakte het Poolse persbureau PAP bekend dat kolonel , plaatsvervangend hoofd van een niet nader aangeduid departement van het MSW, en diens assistent luitenant-kolonel *), chef van een politieafdeling in Warschau, waren aangehouden. Ook zou het hoofd van het betrokken departement, brigade-generaal , geschorst zijn "weg gebrek aan toereikende supervisie". PAP gaf weliswaar geen bijzonderheden over het door geleide departement, maar volgens kerkelijke bronnen en Westerse diplomaten zou het wel degelijk gaan om Departement IV van het MSW, waarvoor de drie gearresteerde ontvoerders werkzaam waren. Naar inmiddels van officiële zijde in Warschau is bekendgemaakt, zijn tegen . slechts disciplinaire maatregelen genomen, omdat men over onvoldoende bewijzen zou beschikken om hem in staat van beschuldiging te stellen. Tegen is echter, evenals tegen de drie ontvoerders ** wel een officiële aanklacht ingediend wegens betrokkenheid bij de ontvoering en dood van .

Het onderzoek van de Poolse autoriteiten binnen de gelederen van het MSW lijkt daarmee voorlopig te zijn afgerond, te meer omdat het Politburo van de Poolse CP op 6 november jl. nadrukkelijk te kennen heeft gegeven de moord op te beschouwen als een "geïsoleerde gebeurtenis" die de goede naam van de veiligheidsdienst niet mocht "ondermijnen". Het gaf echter te denken dat het Politburo tegelijkertijd bekend maakte dat premier en partijleider voortaan persoonlijk de supervisie zou uitoefenen over de partijorganisatie binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken. Daarbij werd niets medegedeeld over de positie van generaal , die als CC-secretaris voorheen toezicht hield op de partijgroepen binnen het civiele inlichtingen- en veiligheidsapparaat.

*) De achternaam van deze hoge politiefunctionaris is nog steeds niet vrijgegeven.

**) , en zijn inmiddels gedegradeerd tot de rang van soldaat.

's naam is de laatste weken, in speculatieve zin, herhaaldelijk genoemd als hoofdverantwoordelijke voor de moord op . Hij werd daarbij gezien als voorman van de dogmatici in de partijtop, die zich keerden tegen de normaliseringspolitiek van , gericht op het overbruggen van de kloof tussen regering en bevolking door een dialoog met de Poolse kerk en een "verzoenend" optreden tegenover de gematigde oppositie. Volgens persberichten ontmoette met name de amnestie regeling, waardoor de afgelopen zomer vrijwel alle politieke gevangenen in Polen in vrijheid werden gesteld, heftige kritiek van de kant van conservatieve kringen binnen de partijleiding, die op afstand gedeeld zou worden door het Kremlin. Vanuit deze optiek werd de moord op de populaire priester in de Westerse dagbladen beschouwd als een met mede-weten van één of enkele Politburoleden ondernomen poging om een spontane uitbarsting van volkswoede te veroorzaken, die zou dwingen tot hard optreden tegen eventuele stakingen en demonstraties en tot wijziging van zijn betrekkelijk 'liberale' hervormingspolitiek. Behalve aan zou in dit verband ook gedacht moeten worden aan en als betrokken Politburoleden.

Op 7 november viel regeringswoordvoerder tijdens zijn wekelijkse persconferentie fel uit tegen de speculaties in de Westerse pers over een mogelijke verdeeldheid binnen de Poolse partijtop, waarbij hij ook de naam noemde. antwoordde echter niet op de vraag in hoeverre het rechtstreekse partijtoezicht van op het MSW een inperking van de bevoegdheden van vormde. Dat deze voor-naamste tegenspeler van bij de reorganisatie van het civiele inlichtingen- en veiligheidsapparaat, althans nominaal CC-secretaris is gebleven lijkt te duiden op enige consideratie voor het Kremlin dat in het recente verleden het verzet van en andere 'havikken' in de partijleiding tegen de normaliseringspolitiek van heeft geste.

De Poolse leider ziet zich daarmee geplaatst voor een moeilijk dilemma, omdat hij het verlies van het in de afgelopen maanden moeizaam opgebouwd minimum aan politiek krediet bij de bevolking alleen lijkt te kunnen voorkomen door een ostentatieve verwijdering van één of meer hardliners uit de partijtop.

Overigens is het niet waarschijnlijk dat zich naast zijn veeleisende werkzaamheden als partij- en regeringsleider ook daadwerkelijk persoonlijk gaat belasten met een eventuele zuivering binnen het MSW.

De voltooiing van de reorganisatie van de civiele inlichten- en veiligheidsdiensten zou hij ook over kunnen laten aan zijn politieke geestverwant , die daarmee de belangrijkste kandidaat lijkt te zijn om op middellange termijn op te volgen als CC-secretaris voor veiligheidsaangelegenheden en als hoofd van de CC-afdeling voor Openbare Orde en Staatsveiligheid.